

BUITEN

7^E JAARGANG N^O. 2.

ZATERDAG 11 JANUARI 1913.

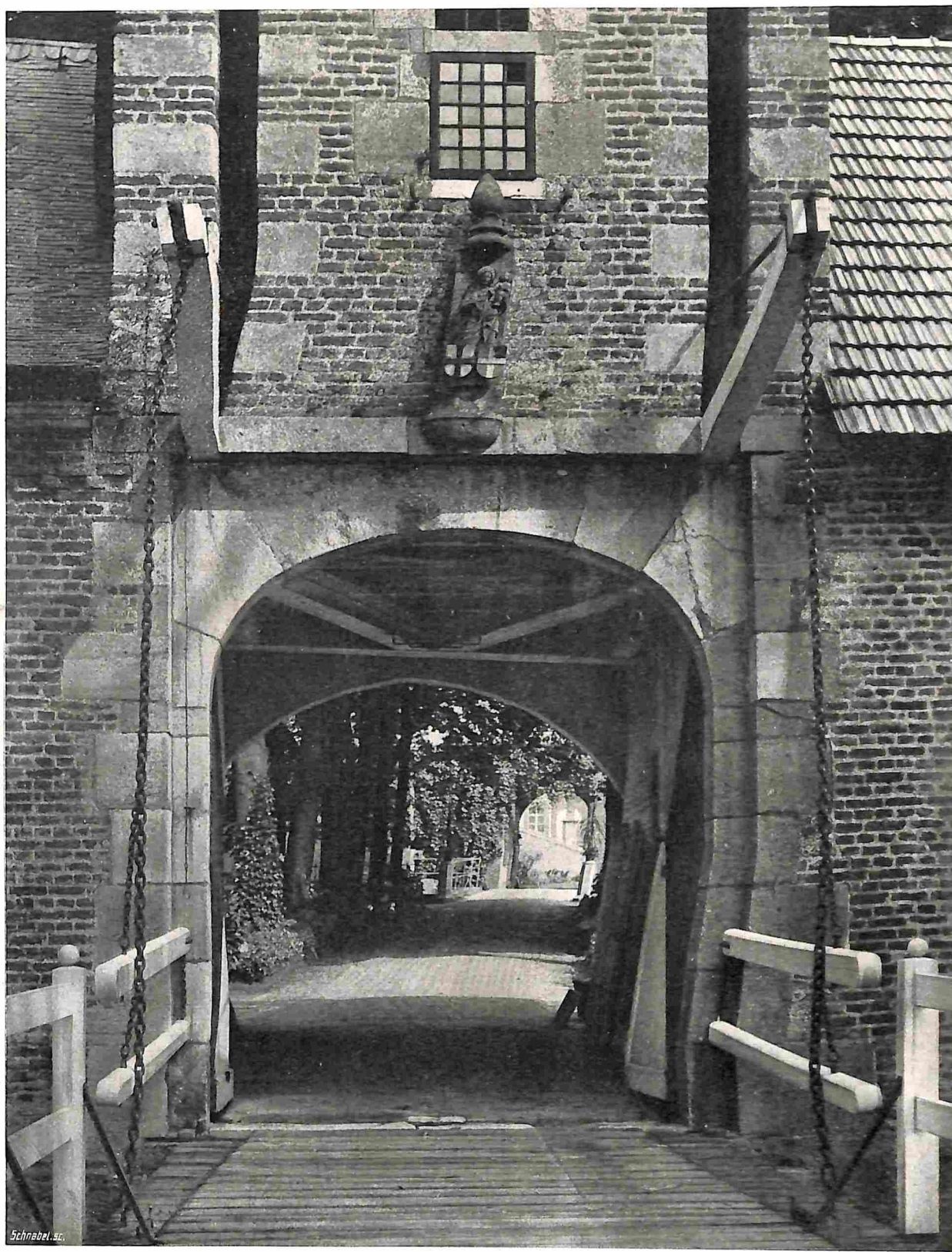

Foto C. Steenbergh.

SLOTPOORT MET OPHAALBRUG VAN HET KASTEEL TE GEMERT.
BOVEN DE POORT EEN ZESTIENDE-EEUWSCH MARIABEELD, DIENST DOENDE ALS WAPENTENANT
DER TEUTONISCHE ORDE.

INHOUD:

HET BOEK (VERVOLG), DOOR HESSEL JONGSMA. . .	BLZ. 16—17
DE TOREN (GEDICHT), DOOR M. M. BLANKERT. . .	BLZ. 17
ALPINISME (SLOT), DOOR PROF. DR. H. Y. GROENE- WEGEN, GEÏLLUSTREERD	BLZ. 18—21
HET KASTEEL TE GEMERT II, DOOR DR. X. SMITS, GE- ÏLLUSTREERD	BLZ. 15, 21—22 EN 25
DE SIERADEN BIJ DE KLEEDERDRACHTEN IN DE VER- SCHILLENDE PROVINCIËN, DOOR C. VREEDENBURGH JR., GEÏLLUSTREERD	BLZ. 23—25
EEN REUSACHTIGE KASTANJEBOOM, DOOR E. TH. W. . .	BLZ. 25
DOODENMASKERS VAN KOEKOE, CELEBES, DOOR JOH. F. SNELLEMAN, GEÏLLUSTREERD	26

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.

Men gelieve alles wat de Redactie of de Administratie van dit weekblad betreft te adresseren aan de Uitgevers **Scheltema & Holkema's Boekhandel, Rokin 74—76, Amsterdam**, met de toevoeging: „Voor de Redactie” of „voor de Administratie van het Weekblad Buiten.” Duidelijke naam en adresvermelding wordt verzocht ook achter op de foto's. Tevens gelieve men achter op de foto's duidelijk aan te geven, wat ze voorstellen.

De uitgevers verzoeken beleefdelijk dit blad te noemen als men naar aanleiding van een advertentie, een aanvraag of een bestelling aan een adverteerder doet.

HET BOEK.

(Vervolg).

HET was hem immer in zijn leven gebeurd, dat hij overrompeld was en zich niet had kunnen en durven verzetten. Hij schudde zijn hoofd.... Bah, wat een klein, triest celletje.... Gore wanden, geen plaatje, geen vrolijkheid, niets.... En zijn bed zou er nauw kunnen staan met zijn bureau en zijn stoel.... O, o, en hoe moest hij de huur opbrengen, telken maand tien kostelijke guldens.... Er waren maanden dat hij nauw tien verdiende.... Enfin, hij zou zich niet dompelen in beslommeringen.... On s'habitué à tout, même à du pain sec.... En morgen was er ook nog een dag.... En wie wist wat voor eenen schoonen....

Hij glimlachte blijmoedig.

Toen hij ten leste zat, ongemakkelijk op den vreemden leeren zetel, durfde hij eindelijk door de gordijnen te schouwen naar de straat. Hij kon zich moeilijk bezinnen, hoe lang het geleden was, dat hij naar boven gevlucht was, doch werktuiglijk verwachtte hij, dat er een dichte drom nieuwsgierigen zou staan, elkaar aanstootend, en wijzend naar zijn raam. Doch er was het gewone dagelijksche bedrijf, dat roesde over de keien en niemand scheen zich om hem te bekommeren. Dat gaf hem een wijde rust en de lust kwam boven om uit te gaan, lichte tekenen wat te flaneeren langs de straat, maar eerst zette hij zich gewichtig tot denken, de handen gestut op de gespreide knieën, het lichaam voorovergebogen en het hoofd tusschen de magere schouders gedoken.... Het was toch wel aangenaam, dat hij van de goedheid van De Gooy geen gebruik meer behoefde te maken, overwoog hij.... Hij was wel overrompeld, zeker, maar 't was nu toch maar beter zoo.... Nu moest hij wel aanvatten.... Hij had trouwens al zoo een langen tijd bij De Gooy gehuisd, en het begon Mary, zijne vrouw, merkbaar te vervelen.... Zij gromde meer-malen dan anders en had aan tafel maar schaars woorden.... Wat zouden ze opzien, wanneer hij hun zijn vertrek aankondigde.... Ze zouden er niets van begrijpen, hem misschien wel terughouden, vragen waar hij van leven wilde.... Dat was inderdaad een bang perijkel.... Enfin, hij zou nog maar een paar feuilletonnetjes schrijven, hij had nog verscheidene pastor-avontuurkes uit Vlaanderen in den bol.... Dat zou wel gelukken....

Hij stond nu op, bracht voor een klein wandspiegeltje zijn toilet in orde, alvorens hij de juffrouw ging verwittigen, hoe laat zijn bed zou gebracht worden.... In de kamer terug, greep hij zijn flambard, gluurde steelswijs in den spiegel, streek zijn haren zorgvuldig naar achteren en ploos met liefkozende vingers aan zijn sik.... En glimlachend, bedacht hij, dat hij den maaltijd nog bij de De Gooy's kon nemen....

— Maar zal 't je gelukken * aan werk te komen? Daar twijfel ik zoo aan. Wat zeg jij, wijf?

Mevrouw De Gooy, die stil bezig was om Marcelleke, het twee-

jarig kind, uit een grooten beker melk te doen drinken, sprak:

— Je weet, ik heb daar zoo bepaald geen verstand van. Maar

ik geef Huysmans gelijk, dat hij 't weer aan wil vatten.

Chiel keek even bezeerd op.... Hij had 't dus wel goed aan-

gezien.... Zij was hem zat.... Neen, neen, hij ging vast....

— Maar dat kan hij van hier uit toch ook probeeren, hernam

De Gooy, terwijl hij zijn vrouw donker aanzag.... Die Mary

ook altijd met haar boud spreken.... Al mocht zij den man niet,

daarom hoefde zij hem toch geen leed te doen....

— Je weet, 't is mij alles goed, zei mevrouw De Gooy onwillig

en wijdde zich met opmerkelijken ijver aan haar dochttertje.

Chiel gevoelde zich daar zitten als een verschoveling en hij

begreep hoe gering ze hem telden om zijn behoefte. En er

ging een groote lust in hem open, te toonen dat hij nog wel wat

kon, dat hij niet afhankelijk behoefde te wezen, wanneer hij maar

wilde.... Met enthousiaste glansen in zijn oogen ging hij spreken

van zijn plannen, om hen te overreden in hem toch een mensch

van zijn belang te zien, die zijn plaats aan de tafel van het leven

waard was....

— Neen, Whim, uw vrouw heeft gelijk. Ik moet toch eens

herbeginnen.... Die tijd is nu daar.... En ik zie het niet

donker in. Ik heb zoovele plannen, mejongen, dat je hoofd er

van duizelen zou. Ik moet er soms 's nachts van uit mijn bed

gaan, omdat het gedacht, dat ik nog eens iets goeds zal schrijven,

mij geen rust laat....

— Fantast, lachte Whim en dan ernstig: — Maar je bent

al zoo oud, Chiel, en de markt is zoo overvoerd....

— Maar ik voel me gansch nog niet oud.... Ik wil gaarne

nog veel jaren leven, om op te schrijven, wat in mijn oude kop

wel leeft. Zeg, Whim, ik zal een boek gaan schrijven, maar het

moet iets geheel nieuws zijn, iets, dat nog niemand geschreven heeft.

Ik peins al zoo lang over dat boekje. Het is mij al bij gedeelten

klaar en de titels der hoofdstukken heb ik al opgeschreven....

— Waar wou je 't plaatsen, kerel? Ik zie er heusch geen gat in!

Chiel zat een oogenblik mismoedig, maar dan sprak hij weer

opgewonden, met een visionaire vreugde:

— Ja, maar het wordt geen alledaagsch boek, zoo een roman-

netje of een geschiedenisje. Het wordt iets gansch bizonders.

Van alle menschen moet het gelezen worden....

— Maar wat bedoel je dan toch?

— Het moet een excerpt worden uit alle wetenschappen, uit

alle godsdiensten, uit alle wijsgeerige stelsels. Je moet er alles

in kunnen vinden, van Plato tot Nietzsche, maar niet de romps-

lomp van woorden, die de menschen niet kennen en die hen

afschrikken. En niet de deftige, geposeerde geleerdheid, die ze

ongenietbaar maakt. Maar de kern, de essence eruit. Het moet

een klaar inzicht geven in het Leven en de menschen wakker

maken. Met mijn boek moeten ze weten te kiezen hun weg in

't Leven, wars van alle geijkte kerkelijke of schoolsche voor-

lichting.... Ik voel het al in mijn hoofd: soms breekt het me de

botten uit, en wanneer ik wil zal ik het zeker kunnen schrijven.

— 'n Soort „Contrat Social”, glimlachte De Gooy. — Dus

jij wil op je ouwe dag de wereld revolutionneeren.

— Ja, ja, betuigde Chiel heftig. — Ik wil de leugen aantoonen,

de schijn, die onze samenleving vergiftigt. De lieden moeten

alles naakt en nuchter zien.... Het zal een feest zijn, zoo'n boek

te schrijven....

Met oogen glanzend van verrukking, zag Chiel Huysmans over

de tafel.... Al pratend had hij zijn vork laten rusten en ging

zijn geheelen maaltijd in gepeins vergeten.

— Toe, Huysmans, je laat je eten koud worden, moedigde

mevrouw De Gooy hem aan, verruimd dat hij nu zeker weg zou

gaan. — Wil ik u nog eens van spruitjes bedienen?

Hij hoorde het niet. Met vochtige oogen zag hij zich al

schrijven zijn boek, dat de filosofen en economen van alle eeuwen

beschaamd zou zetten.

— Zie eens, sprak hij met innige stem, — het volk hier is dom.

En in Vlaanderen is het nog dommer. En het doet leed, wanneer

men de menschen zoo ziet, eigenlijk gelijk beesten. O, het moet

waarlijk een genot zijn, voor dezulken iets te kunnen doen. Want

als het boek slaagt, zooals het in mij leeft, dan zal het een zegen

zijn. Ik wil er niet mee winnen, want het moet door lagen prijs

onder ieders bereik zijn. Als men het maar drukken wil.

— Daar vrees ik juist zoo voor, zei De Gooy.

— Maar het is toch iets gansch bizonders! protesteerde Chiel.

— De menschen zullen het moeten lezen en allerwege met be-

schaaude kaken staan als ze het niet zullen kennen, wanneer

er van gesproken wordt.

De Gooy schudde het hoofd en dwong zacht zijn vriend tot eten.

Na eenig zwijgen begon hij nog eens:

— Maar waarvan zul je al dien tijd leven?

Chiel glansde op.

— O, ik heb duizenden plannen. Ik kan minstens nog zeven

jaren aaneen schrijven. Ik heb ik weet niet hoeveel novelletten

in mijn hoofd, die ik denk geplaatst te krijgen. En ik zal een

groot roman maken, in gekuischt Hollandsch. En ik kan ver-

talen zooveel ik wil. En zooveel heb ik niet noodig. Wanneer ik

mijn huur kan voldoen en op mijn tijd mijn koffie en mijn maal-

tijden nemen, ben ik voldaan.

— Maar ze nemen je werk niet! beweerde De Gooy zorglijk.

— Heusch, geloof mij, ze nemen het niet!

— Kom, Whim, er zijn zooveel kranten en tijdschriften, sprak

zijn vrouw.

Huysmans knikte instemmend, maar met droefheid, over deze niet gansch onverdachte hulp.

— Zoovèl kranten en tijdschriften! Maar hoe kom je er in. Hoe lang heb ik zelf niet moeten aankloppen, voor eens hier en daar wat geplaatst werd. En ik schreef nog wel modieus Hollandsch.... Als je niet ergens 'n vriend hebt, of protectie, hoef je er niet aan te beginnen.... En al heb ik nu in literair Holland een vrij goeden naam, ik ben toch te onaanzienlijk om je te helpen.

— Maar, Whim, ik heb toch nog kennissen genoeg in Vlaanderen? Ik zal De Rijsselaere eens schrijven; die zal me misschien helpen.

— Ik hoop 't voor jou. Later we er maar meer niet over praten. Ik zal je natuurlijk niet tegenhouden....

Ze aten verder zwijgend af....

Chiel zat stil voor zich heen te mijmeren, aaide af en toe zacht zijn sik.... Toen ze van tafel opstonden zei hij:

— Weet je wat altijd mijn angst is, Whim? Dat iemand mij voor is. Dat zou om te huilen zijn. Neen, ik ga kloek doorzetten.

II.

Chiel Huysmans was te Brugge geboren en toen hij zoo een jaar of twintig was stond hij in blakenden brand voor de schoonheid van zijn stad en van het West-Vlaamsche land. Deze schoonheid in klinkende verzen te verheerlijken, of in zangerig proza, was zijn liefste droom en zijn eenige vreugde.

Want anders dan zijne mijmering had hij niet. Zijn jeugd was vol verdrietelijkheden en pijn geweest, daar de bigotte tante, bij wie hij opgevoed was, — zijn ouders waren zeer vroeg gestorven — zijn fijngevoeligheid nooit had begrepen. Op school was het met zijne leermeesters niet veel beter geweest en zoo had hij immer verdrukt gestaan in de wereld, t' allen kant beleedigd en gekwetst. Daardoor was hij een schuwe, eenzelvige jongen geworden, die nooit veel sprak en schijnbaar gedwee zich onderwierp aan de plichten, die hem door zijn tante of zijn leermeesters werden opgelegd. Maar binnen in hem woelde en brandde het, en hij verwachtte altijd, dat het den een of anderen dag uit zou barsten, alleen hij had den moed niet om den mond te roeren. Licht bezeerd, was hij altijd overrompeld en bedremmeld, wist slechts woorden te vinden, wanneer hij alleen was in zijn kamertje of als hij te bed lei.

Hij was gaan leven in een geroerde spanning van verwachten, elken dag uitziend, of de volgende geen redding zou brengen, doch hij stak zelf de handen niet uit. Hij had diep in zijn stille zelf nu eenmaal de vaste overtuiging, dat er van buiten af den een of anderen dag wel een wonder aan hem zou geschieden. Dat hield hij zelfs in latere jaren, toen hij niet vroom of geloovig meer was en het vertrouwen in wonderen reeds lang had verloren: die lichte hoop op den dag van morgen.

Ofschoon hij trotsch en trouw katholiek was en vooral het mystieke en mijmer-fijne in zijn godsdienst minde, voelde hij al heel jong, dat er den menschen iets ontbrak; dat ze met het alleenzaligmakend geloof toch niet tot geluk geraakten. Ofschoon zijn tante wel waakte, dat hij ver van de slechte wereld bleef, wist hij op zijn twintigste jaar uitnemend goed, hoe plat en kommerlijk het leven van het volk was. En zonder het katholicisme in 't minst te miskennen, hoopte hij een nieuwe, lichte leer aan de menschen te brengen, een leer van blijheid en zon; hij wilde, dat de menschen de schoonheid en de natuur verstaan zouden gelijk hij, en hij achtte 't zich een benijdbare taak, de grootheid en verhevenheid van het Vlaamsche land en van zijn stad als een evangelie te verkondigen.

En hij gaf, twintig jaren oud, een klein boekje uit: overmoedig proza, maar van een zuivere, nobele bedoeling. Doch het werd misverstaan en geraakte in een hoek.

Maandenlang ging Chiel er onder gebukt, dat hij niet het middel gevonden had, om het trage volk op te heffen uit zijn kommerlijken staat. Hij voelde zich door die teleurstelling een dood, leeg mensch, en stond gereed om gansch in te dommelen en van zijn schoonen aanleg niets over te houden dan wat fijn cynisme, toen hij door bemiddeling van een priester naar Brussel geraakte en in de journalistiek trad.

Brussel overweldigde hem, hij was angstig en verlegen in deze groote stad en was liefst ergens diep weggescholen voor de menschen, doch zijn geest leefde weer op en vergaarde naarstig kennis en wetenschap. Met hernieuwde belangstelling ging hij nu weer het volk beschouwen en hij ontwikkelde zich zelf in logisch denken, om toch vooral alles snel en goed te vatten. En los van het tamme, bekrompen Brugge, in de volle spoeling van het leven, zonder peuterige contrôle en duffe critiek, kreeg hij een gansch anderen kijk op het Leven dan de kerk, zijn leermeesters en zijn tante hem opgedrongen hadden. Dat gaf hem veel strijd, maar ook veel vreugde om de nieuwe ruime inzichten en hij leefde zoo bijkans twintig jaren, toen hij het Leven gansch meende te kunnen peilen en zich openlijk losmaakte van de kerk.

Het kostte hem zijn betrekking, maar welgemoed trok hij naar Holland, verwachtte dat daar voor een vrij mensch wel ruimte van leven zou zijn. Hij ging met wat overgespaard geld te Rotterdam wonen, doch hij kon nergens een plaats krijgen. Als journalist kon men hem naar het heette niet gebruiken om zijn Vlaamschen schrijffrant, maar toen hij zich een jaar beijverd had om gekuischt Hollandsch te schrijven, vroeg men naar zijn getuigschriften.

Toen poogde hij met schrijven en vertalen zijn brood te verdienen, doch zijn werk werd slechts zelden geplaatst. Hij eindigde met voor weinig geld Fransche les te gaan geven en elken

dag weer reikhalzend uit te zien naar den volgenden. Hij verwachtte vast, dat er iets groots met hem zou gebeuren; hij voelde er zich rijp en geschikt voor. En iederen morgen, wanneer hij in de kleeren schoot, had hij er een nerveuze aandoening van, en 's avonds kon hij soms niet slapen van het verrukkende gedacht, dat wellicht het wonder den volgenden dag zou zijn. Langzamerhand was het bewustzijn in hem gegroeid, dat het een boek zou zijn, doch hij had geen moed het te beginnen en wachtte liever op het wonderbaarlijke, dat misschien al zeer na was.... Hij kon zich echter niet indenken, dat hij stilkens zou sterven, zonder iets goeds of groots te hebben gedaan. Deze telkens weer gekoesterde gedachte was zijn geluk, zijn eenige vreugde, want vrouwen had hij nooit dan heel uit de verte, en dan nog heel schuw durven aanzien. Hij was er een blij, zorgeloze optimist door, die soms in de grootste ellende opglanzen kon van vreugde, als hij aan den dag van morgen dacht.

Doch langzaam was hij verouderd, een grijs, behoeftig manneke geworden, daar zijn lessen verliepen. Hij had echter een lustige manier, om er bij zichzelf de jolijt in te houden; wanneer een les opgezegd werd, wenschte hij zich geluk, dat hij alweer meer tijd had, om over zijn boek te denken.

In dien tijd was hij — reeds lange jaren naar Amsterdam verhuisd — zijn ouden Brugschen vriend Whim de Gooy tegengekomen en die had hem, begaan met zijn behoeftigheid, onmiddellijk bij zich aan huis genomen.

Daar was hij toen eerst recht over zijn boek gaan denken en waren er geheele brokken klaar in zijn hoofd gegroeid....

In zijn nieuwe appartement zat hij die nu ijverig op groote folioellen te pennen. Hij lag met zijn scherp-gebeten kopje vlak aan de tafel, zijn sik weggestopt tusschen zijn jasje, en schreef vel na vel vol. Zijn tuur-oogjes glansden van blij genot en ze streelden ieder nieuw gedacht, dat op het papier kwam groeien. Met een grandioos gebaar schoof hij een vol vel op zij, of hem het jachtig zitten schrijven geen moeite kostte, en hij voelde zich een hervormer, een genie, die der wereld het ééne noodige kwam brengen. Hij had dezelfde gewaarwordingen van vreugde en verrukking als toen hij zijn Vlaamsche boekje geschreven had, twintig jaren oud. Doch hij was nu nog trotscher, omdat hij zulk een gekuischt Hollandsch op het papier wist te brengen....

Het ging hem niet zeer voorspoedig, doch als hij slechts aan zijn boek kon werken, telde hij geene bekommerning meer zwaar en wachtte weer even welgetroost als immer op wonderen....

Het Vlaamsche provincie-courantje, waarvan zijn vriend De Rijsselaere de redactie voerde, was het eenige blad, dat zijn oorspronkelijk en vertaald werk af en toe plaatste. Hij was er zeer verheugd mede, alleen deed het hem zeer, dat soms zijn Hollandsch, op welks zuiverheid hij zoo trotsch ging, vervlaamscht werd. Verder moest hij wel zoo voorzichtig schrijven als hem aangenaam was, om geen katholiek te kwetsen. Doch hij getroostte zich dit, want hij had het honorarium, dat prompt uitbetaald werd, broodnoodig. Met een enkele les, die hij nog aangehouden had, wist hij nog maandelijks een twintig gulden bij elkaar te zamelen. De tien gulden voor huishuur vond hij immer zonde-geld en hij deed er noode en slechts na herhaalde, onvriendelijke maning, afstand van.

Wanneer hij niet de Zondagen en Woensdagen bij Whim de Gooy zijn maaltijd had mogen nemen, was hij niet rond gekomen. Nu teerde hij dikwijls op deze beide dagen en vergenoegde zich de andere met koffie en droog brood.

Doch dat verdroot hem nooit, wanneer hij maar aan zijn boek mocht werken, aan welks treffelijke grootheid hij onwrikbaar geloofde. Hij schreef zijn feuilletons haastig en slordig, om zich toch maar weer aan zijn boek te kunnen wijden. Hij had nu ook nog een roman in zijn hoofd, maar hij wilde er niet van weten, die op te schrijven, ofschoon hij zichzelf elken dag voorhield, dat hij misschien veel geld op zou kunnen brengen. Doch hij stilte zich gereedelijk met zijn hoop op een groote omkeering in zijn leven, waar hij nog gaarne van mijmeren en droomen mocht, wanneer hij moe was van schrijven.

Buiten Whim, die dikwijls kwam vernemen, hoe het met zijn werk ging, sprak hij geen mensch, en hij had ook geen behoefte daaraan....

(Slot volgt).

HESSEL JONGSMA.

DE TOREN.

Hoog beurt de toren zich uit neev'len in de zon.

Een waterval van licht stroomt langs zijn trotsche flanken.

De helle haan weerkaatst de gouden zonnespranken,

En werpt ze hel terug naar 't oosten, naar hun bron.

Een purpren mantel dekt des Tijds heraut, den ranken,

(Geen keizer, wiens statuur 't in fierheid van hem won)

En de uren, daar de tijd ons kort bestaan van spon,

Wijst hij met gouden naald; roept hij met zilvren klanken.

Wat wilde stormen hebt ge'al om uw kroon zien varen!

Wat wisseling gezien, o toren aan uw voet!

Wat zaagt ge'in blauwe vert' er glijden langs de baren,

Het hart vol hoop en vrees, een toekomst te gemoet!

En altijd heft ge'uw hoofd ten hemel op, ten klaren,

Zoo zoekt ons hart altijd der vreugde licht en gloed.

M. M. BLANKERT.

DE OESCHINENSEE (1592 M.), DAARBOVEN DE BLÜMLISALPHORN.

ALPINISME.

(Slot).

IN alle opzichten lijkt mij de bewondering van wie de Alpen alleen beschouwen en gebruiken als het oefen- en tentoonstellingsterrein van acrobatische talenten, valsch. Wie de loodrechte granietwanden van den beruchten Crepon in de Mont-blancgroep, of de drie eveneens loodrechte Vajolettorens in de Dolomieten met geen ander doel en geen andere begeerte beklimt dan sport-roem, wat doet hij meer dan de helden van de trapèze in het circus? Als het verschil maakt dat de een er veel geld voor betaalt, de ander er veel geld mede verdient, dan wint de laatste het in verstandigheid van den eerste. Zeker, kracht, moed, vaardigheid, volharding, zijn bewonderenswaardige eigenschappen. Maar haar waarde hangt toch af van wat men er mede beoogt en bereikt. Meent men waarlijk, dat het acrobatisch-alpinisme beoefend wordt om deze eigenschappen op zichzelf? Waarom heeft dan nog wel niemand, die buitengewoon zware en gevaarvolle tochten volbracht, verzuimd er melding van te maken in de alpine bladen en verslagen? En waartoe deze mensche-lijke ijdelheid al niet verleidt! Een paar geweldige „Gipfelstürmer”, die in de Vajoletthut al medelijdend hadden neergezien op degenen, die meenden zich aan het beruchte drietal, de Winkler-, Stabeler- en Delagotorens niet te moeten wagen en den prachtige bouw der slanke, stoute dolomieten ook wel van den voet en van den top der nabije, minder bezwaarlijke bergen te kunnen bewonderen, noteerden den volgenden dag in het huttenboek dat zij de traverseering der Vajollettorens, natuurlijk zonder gids, tweemaal achter elkander hadden volbracht, heen en terug in onmogelijk korten tijd. Een gids die deze onzinnigheid las, glimlachte en merkte droogjes op: „ich kann nicht sagen dass es unmöglich ist, wohl aber dass es kein Zweck hat und dass nur die Herrschaften selbst dabei waren.”

Zoo heeft bijna iedere belangrijke berg behalve de aangewezen route een pronktoer, waarbij de bezwaren en gevaren onevenredig veel grooter worden dan het daarbij te verwerven natuurgenoet. Ik ontken niet dat een moeilijke weg interessanter is dan een gemakkelijke, maar ik meen dat er hooger belang is dan de voldoening dat men zich zeer heeft moeten inspannen en iets zwaars heeft volbracht, de veel rijker voldoening namelijk dat men het verhevene vollediger heeft aanschouwd en het schoone veelzijdiger heeft bewonderd. De gewone weg van Sulden uit naar den Ortler is niet moeilijk en toch rijk aan schoonheid. Men zie er het op blz. 4 van het vorige nummer afgebeelde

uitzicht van den Tabarettawand eens op aan, met zijn prachtige ijsstroomen tusschen de kantige, wilde kammen die nederdalen van den top. Wie hier smalend van een koeienweg spreekt, zooals vele sport-alpinisten gaarne doen, omdat er geen bijzondere moeilijkheid te overwinnen valt, moet toch, dunkt mij, wel met koeien-oogen rondgezien hebben. De zwaarder en belangrijker Hochjochgrat is stellig nog schooner en geeft weer gansch andere uitzichten op het machtig massief van dezen hoogsten der Tiroler alpen. Maar of de zeer bezwaarlijke en gevaarlijke Marltgrat, die men op de foto scherp zich ziet afteekenen, een eindeloze reeks van loodrechte verijsde rotswanden, door scherpe, meest overhangende sneeuwkammen verbonden, waarop men uren lang blootgesteld is aan steenval, lawinen en ijsbreuk, in verhouding daarvan winst aan schoonheid biedt, betwijfel ik. De schoon gebouwde Marmolata, de eenige top der Dolomieten, die groote gletschers heeft, is stellig om het schoone lijnenspel in ijs en rots aan de noordzijde, waar hij voor behoorlijk geoefende bergstijgers niet zwaar en, vooral van de Scharte uit, interessant is, veel schooner dan aan den beruchten zuidwand, een loodrechte muur van 600 meter, die met zijn bijna onverwinnelijke moeilijkheden alleen voor de techniek van belang is. Wie zou er zijn leven aan wagen als er geen eer aan te behalen viel? Maar, is eer van deze soort den inzet van het leven waard?

De eenzijdige opvatting van het alpinisme als sport is dan ook oorzaak, dat de gevaren der bergen, in plaats van een waarschuwing tegen overmoed en onbedachtzaamheid te zijn, voor velen een prikkel der hartstochten en de bekoring der roekeloosheid zijn geworden. En daarmee verliest het juist den edelen ernst die het boven sportspel verheft. Alle sport heeft een zijde van zedelijke waarde. De gevaren der bergsport worden in de angstige verbeelding der wandelaars in de vlakke en der huisbergklimmen rekening houdt met zijn krachten, zich rekenschap zorgen neemt en niet uit valsche eerezucht raad en hulp van doet niets bedenkelijkers dan wie schaatsenrijdt, paardrijdt, fiets- of autorijdt, zeilt enz. De ernstiger moeilijkheden die hem genot, dat zijn inspanning adelt en zijn vreugde verheft van

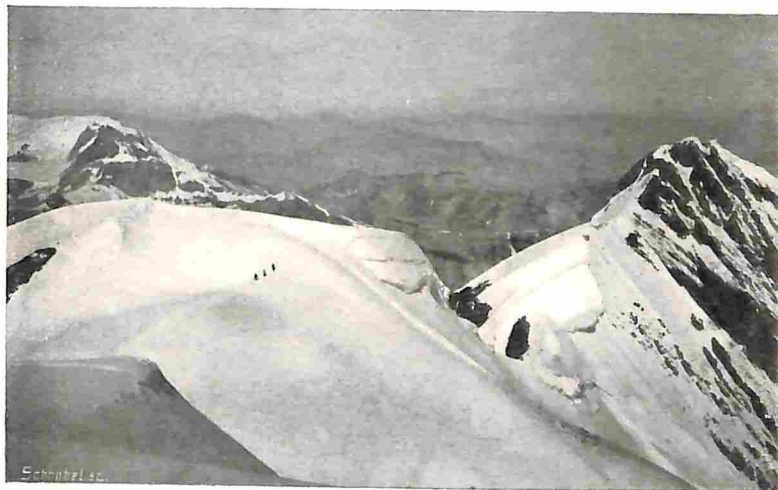
UITZICHT VAN DEN GROSZGLOCKNER (3748 M.) OP DEN VOORGROND DE TOP VAN DEN KLEINGLOCKNER (3764 M.).

spel tot ernst. Valt dit weg, dan kan niets de ontaarding van deze sport tegenhouden, en wordt zij een wedijver in roekeloosheid. Reeds heeft men in ernst voorgesteld wedstrijden te organiseren met prijzen voor wie in den kortsten tijd de Jungfrau was opgerend en er het leven had afgebracht. Eigenlijk is die wedstrijd in stilte al aan den gang. De echte sportalpinisten zijn er trotsch op zóóveel minder tijd dan een ander voor een berg te hebben nodig gehad, wat niet alleen beteekent zóóveel zwaarder gezwoeg en zóóveel minder voorzichtigheid, maar ook zooveel minder indrukken, zooveel minder wezenlijk in zich opgenomen natuurschoon en zooveel minder waarachtig natuurgenoet. Een ander en nog noodlottiger gevolg van de ontaarding van het alpinisme is de zucht om elkaar te overtroeven door zonder gids de gevaarlijkste tochten te wagen. Die misplaatste ijdelheid heeft al wat levens gekost. Dezen zomer nog zijn in mijn nabijheid daardoor twee Zwitsers om het leven gekomen. Het geschiedde in de schoone Blümlisalpgroep, wier voornaamste toppen, de slanke ijspiramide van den Blümlisalphorn, de breede zilverblanke Weisse Frau en de half vergletscherde Morgenhorn zonder buitengewone bezwaren of gevaren te beklimmen zijn en na de interessante bestijging zelve een ontzaglijk panorama over de Berner en de Walliser Alpen bieden. Maar deze toppen zijn verbonden door een golvende ijskam, die scherp afbreekt aan de zuidzijde naar de 800 meter lager gelegen Kandergletscher, en die, hier scherp als een mes, daar vol verraderlijke spleten, elders met sterk overhangende sneeuwranden, een reeks van gevaren brengt, slechts onder zeer gunstige omstandigheden te overwinnen. Maar dat juist prikkelt de zucht naar avontuur. Trots de ernstige waarschuwing van alle gidsen, die verzekerden voor geen geld ter wereld bij den slechten toestand der sneeuw thans de tocht te durven wagen, gingen de twee roekeloozen zonder gids de tocht langs de kam ondernemen en sloegen, nauwelijks halverwege gekomen, met losgeraakte sneeuwmassa's op den Kanderfirn te pletter. Toen moesten nog zes gidsen hun leven wagen om in de onbeklimbare wanden hunne lijken te zoeken en te bergen. Zulke waaghalzerij heeft met alpinisme niet meer te maken dan de beruchte pogingen om met een sloep den oceaan over te steken met ware zeemanschap. Alpensport van deze soort is niet meer dan een uitwas van het alpinisme, en allermintst zijn ware kenmerk.

Neen, het ware natuurgenoet hangt niet af van klautertechniek, avontuur of gevaar. Gezond alpinisme moet even ontvankelijk maken voor de schoonheden, die zonder moeite en op veilige wegen bereikbaar zijn als voor de andere, die het heerlijke loon zijn van kracht, volharding, beleid en moed. Men zie eens naar

de stoute pracht waarmede het Trafoierdal afgesloten wordt (zie de afbeelding onder op blz. 20), en vergelijk die geweldige bergwanden en den gletscherskrans daarboven eens met het nietige kapelletje en de huisjes aan den voet. Of men zette zich eens in gedachte neer aan de verwonderlijk schoone Oeschinensee, gelukkig nog niet door bergspoorstjes, weelderige hotels en reizigersdrukte bedorven, een parelmoerleurige spiegel, gevat in den diepen rand van loodrechte rotsen, donker woud en fluweelen alpenweiden, en boven alles uit, 2000 meter hooger, de grillige klippen en de stralende ijsspits van den Blümlisalphorn, als spelende met de wolken. Zulke schoonheden zijn bereikbaar voor allen. Wie ze daarom versmaadt, moge een alpenacrobaat zijn, een waarachtig alpinist is hij niet. Wie er oog en ziel aan verkwikken kan, heeft een alpinistenhart, al mist hij de kracht om nog verhevener schoon met zwaarder inspanning te zoeken.

Nog verhevener schoon, zeker, dat is er, in figuurlijken zoowel als letterlijken zin. Waar men de menschenwereld geheel beneden zich laat, waar niets meer dan de eeuwige stilte en de ongerepte blankheid der alpentoppen ons omringt, daar is de hoogste bevrediging onzer dorst naar natuurschoonheid. Grootscher is er op aarde niet. Wat daar in een mensch omgaaf, laat zich niet beschrijven, dat moet doorleefd worden. En wat het oog er

GEZICHT VAN DEN BALMHORN (3711 M.) OP DEN ALTELS (3636 M.).

ziet laat zich eigenlijk ook niet afbeelden. De mooiste foto op een alpentop genomen, die ik ken, wordt hier, op blz. 19, zeer verkleind weergegeven. Het is de blik van den Groszglockner over den top van den vlak bij hem oprijzenden Kleinglockner op de 1200 meters dieper gelegen gletschers en dalen, op de foto door wolken bedekt, en de tot in eindeloze verte zich opheffende berggroepen van Tirol en Zwitserland, een panorama zoo groot als ons halve vaderland. Als donkere rotseilanden steken de bergen metforsch contour boven de bewegelijke zee van wollige wolken uit, en hunne kleuren, die van het krachtigst grijsbruin vervloeien tot het teerste blauw, zijn als een tot in 't oneindige wegklinkend lied. De fout van alle fotografie wreekt zich ook hier, die menschjes op den voorgrond lijken veel te groot. In de werkelijkheid ziet en voelt men onmiddellijk de volstrekte nietigheid van den mensch. Dat wegzinken van al het menschenlijke in de heilige stilte van het oneindige is juist een der diepste ontroeringen die men er ondergaat, en zij werkt als een loutering. In de alpenhutten, waar men overnacht, hoe schoon ze soms gelegen zijn, — men zie eens naar de Mutthornhut (Berner Oberland) — is men nog nauwelijks aan het voorportaal. Maar zoodra men de kammen van de bergen betreedt en diep onder het, als over een rand geplooid en naar de toppen toe gedrapeerde sneeuwkleed — men zie onder op blz. 19, de blanke Balmhornkam en hoe hij in al scherper overhangende randen klimt naar den Altels toe (Berner Oberland), en lette op de nietigheid van die drie menschen, die over den breeden sneeuwbrug gaan, — zoodra men heel diep onder zich de dalen met huizen en dorpen klein ziet wegzinken tegenover al dat zwijgend groote, dat zich rondom u opheft, dan komt het allengs over u wat op den top u overmeesteren zal, overwinnaarsgevoel en nietigheidsbesef, schoonheidsjubel en stilte van eerbied.

Maar wie iets daarvan genieten wil, moet het verdienen en er geestelijk rijp voor zijn. Aan die beide voorwaarden hangt al wat het Alpinisme ons kan geven. Men verdient zijn geluk door wat men er voor doet. Inspanning van alle krachten van lichaam en geest, worsteling van den wil tegen vermoeienis en angst, beleidvol vermijden of overwinnen van bezwaren en energische volharding, dat zijn de offers die worden geeischt.

Het hoogste wordt ons ook hier niet toegeworpen. De men-

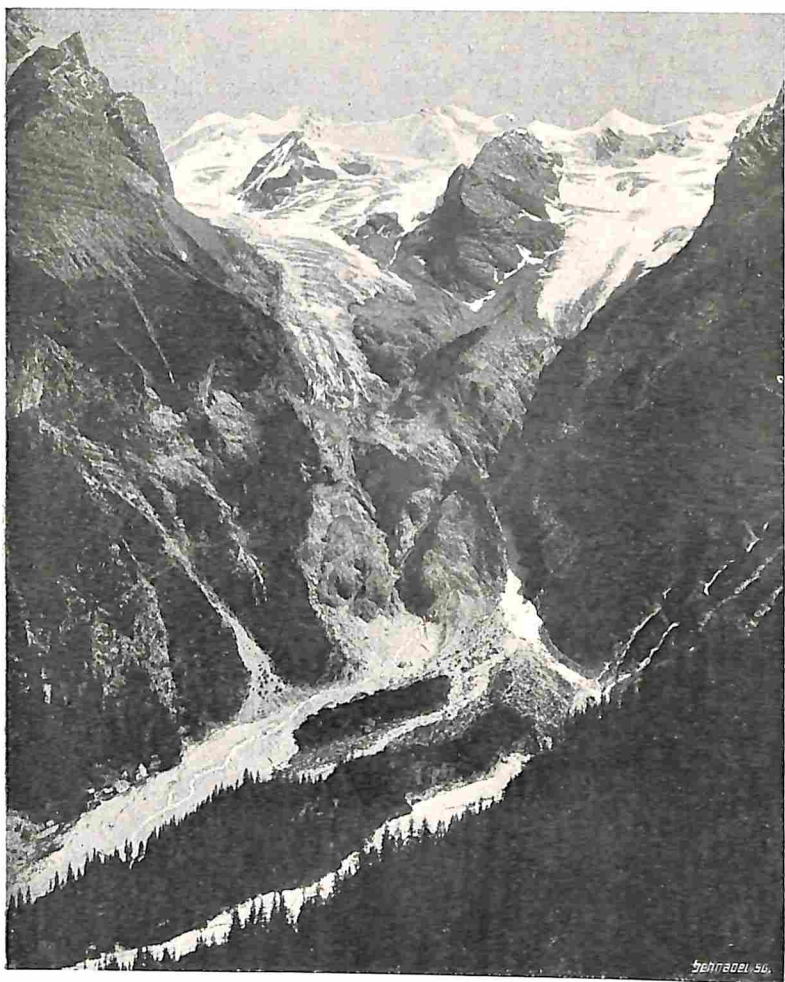
DE MUTTHORNHUT (2940 M.), DAARACHTER DE PETERSGRAT (3205 M.).

schen verbeelden zich dat wel en meenen voor den prijs van een billet op een of andere bergspoor te kunnen koopen wat de alpinist eerst na zwaren arbeid heeft veroverd. Maar wat de eene geniet is hemelbreed verschillend van wat de andere ontvangt. Gelijk de bergspoor zelf, blijft ook de tourist die er mede naar boven wordt gesleept, buiten het landschap staan. De mensch die rots en ijs zelf heeft veroverd, hoort er in en voelt er zich in, is er één mede en voelt er zich mede vereenigd. Het is zijn wereld, zijn met moeite veroverd gebied, dat hem stap voor stap is ontsloten, en hem stuk voor stuk zijn schoonheid heeft geschonken. De eene staat verweg, verrast, verbluft, verbijsterd, de ander ziet het aan met de bewondering der liefde, nadert vertrouwelijk ook het verhevenste schoon, en heeft er zich, in uiterste inspanning van kracht en door overwinning van bezwaren en gevaren een recht op verworven. Hij heeft zich aan de natuur gegeven, nu geeft de natuur zich aan hem. Zooveel als gekochte liefde staat boven liefde die het hart zich verworven heeft door zich te geven, zooveel staat al wat de echte alpinist doorleeft boven wat aan den tourist voorbijgaat. Als de brutale geldonderneming van de Jungfraubahn ter kwader ure zal geslaagd zijn en de schoone Jungfrau voorgoed ontceerd zal wezen met een spoor over zijn gletschers en een lift naar den top en een hotelletje ingegraven in zijn vlekkeloos ijskleed, — als kellers in rok en juffrouwen in nationale pakjes daarboven zullen loeren op de reizende janallemanen met geld, die bij troepjes naar boven zullen worden gesleept, — dan zal het er wel rumoerig worden van al de ach-wie-wunderschön's en het knallen van champagnekurken, maar de diepste emotie van de meesten zal wel zijn het verlangen der bibberkoude lijven om tegen de ijheid van de lucht en het griezelig gevoel der hoogte een hartversterking te pakken bij den kachel.

Daarentegen wordt bij den bergbeklimmer het leven, zoowel geestelijk als lichamelijk, tot hooger spanning gebracht. De lichaamskracht is maar de buitenzijde van de innerlijk aanwezige geestelijke energie. De taaie volharding der tot het uiterste gespannen spieren is de uiting van onbuigzame wilskracht. De rustige zekerheid der bewegingen spreekt van moed, doortastendheid, ernst en beleid. Daarom is de ontvankelijkheid van den bergstijger zooveel grooter en zijn zijne indrukken zooveel dieper dan wie zonder arbeid, strijd of offer het verhevenste aan zich laat voorbijgaan. In de lichamelijke worsteling wordt het gemoed gekneed zoodat het lichter wordt aangedaan, dieper ontroerd en de indrukken inniger in zich opneemt. Een snaar moet sterk gespannen zijn om vollen toon te geven. Zonder geestelijk offer geen geestelijke gave.

Maar daarmee hangt de andere voorwaarde samen: er is geestelijke rijpheid voor noodig om te ontvangen wat de natuur in haar hoogste schoonheid ons biedt. Niet alleen van de spanning der snaar hangt haar toon af. Zij geeft haar volst en edelst geluid slechts als zij gespannen is op een welgebouwd instrument. Ziedaar waarop het aankomt voor den alpinist en het alpinisme. Zooals de mensch is, zoo zal zijn alpinisme zijn. Het ware alpinisme vraagt meer dan sterke spieren en brutalen moed. Het vraagt om die geestelijke rijpheid, die zoowel verteedering is gelijk het oog het licht. Ik heb knappe bergbeklimmers op de schoonste bergtoppen ontmoet wier gesprek een mengsel was van societetspraak met alpinisten-latijn. Dat heeft mij altijd in de ooren geklonken als een vloek in een kerk.

De frisch en hartelijk uitgejodelde zegekreet van den man, die als de overwinnaar op de bestormde vesting staat en rond-

HET DAL VAN TRAFÖI, DAARBOVEN DE TRAFÖIER EISWAND (3553 M.).

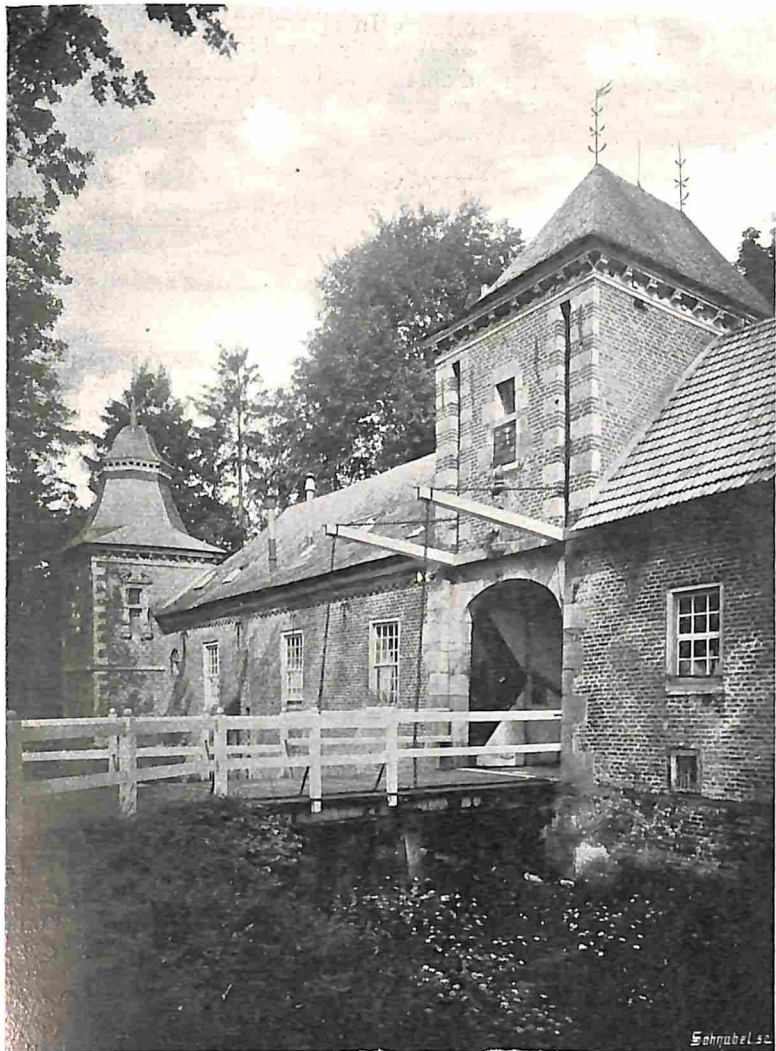

Foto C. Steenbergh. HET KASTEEL TE GEMERT.

DE SLOTPOORT AAN DEN VOORINGANG, VAN TER ZIJDE GEZIEN.

ziet en alles het zijne weet, vloekt niet met die geweldige natuur die veroverd wil worden. Want van den jubel zal de stilte komen, de stil-innige blijdschap van de verrukte bewondering en het eerbiedig kleingevoel tegenover het majestueuze rondom, die geen woorden meer vinden en spreken door zwijgen. Maar als niets daarvan in den mensch wordt gevonden, wat heeft men dan eigenlijk daarboven gevonden? Eens, op een der Tiroler toppen vond ik zoo'n troepje „Gipfelfresser". Ze zaten „aus zu schnaufen". Ze hadden het druk, na een vluchtigen rondblik, over de „elende Neuschnee", de „verfluchte Spalten" en de „verdampte Stufenhauerei". Dat was al. En in het vooruitzicht van nog meer toppen die men moest „machen", sneden zij tegen elkaar op van al de moeilijkheden die hun nog te wachten stonden, voor hen natuurlijk „nur Spielerei". Mijn gids, ik zie nog zijn mooien kop vol kracht, rust en ernst, groette hen even, keek toen kalm over hen heen, plantte zijn pickel in het ijs en scheen, daarop geleund, zich als te verliezen in het schouwspel dat rondom voor ons open lag. Uit de violette schemering der dalen rezen de koel-zilveren sneeuwtoppen op aan alle kanten en werden even roomwit getint naar het oosten toe, om dan roze te worden en weldra als met een zee van roodgouden offervlammen de rijzende zon te groeten. Toen zei de eenvoudige man als voor zich heen „wie herrlich hat Gott diese Welt doch erschaffen". Waar zou hier het ware Alpinisme zijn?

Het is een bekend verschijnsel in de bergen: hoe hooger men zelf stijgt, des te beter ziet men hoe hoog de bergen zijn rondom. Men moet zelf hoog staan om de dingen in volle hoogte te zien. Wie het Alpinisme hoog zien en hoog houden wil, moet zelf hooger dan de vlakke van het alledaagsche trachten te stijgen.

Overneming verboden.

Prof. Dr. H. Y. GROENEWEGEN.

VERBETERING. Onder de afbeelding op blz. 4 van het vorige nr. staat: De Ortler met *Marktgrat*; men leze: met *Marltgrat*.

HET KASTEEL TE GEMERT.

II.

Op de voorplaat en op de bovenste afbeeldingen op blz. 21 en 22 kan men het typische Mariabeeld, dat boven de poort als wapentenant der Teutonisten of Ridders van den Duitschen Huize is aangebracht, duidelijk onderscheiden. Dat Mariabeeld betekent hier iets geheel bijzonders, daar de ridders der Duitsche Orde veelal *Marianen* werden genoemd. Wij zullen dit nader toelichten.

Wij hebben reeds tevoren vermeld, dat het hart dier riddermonniken warm klopte voor de werken van barmhartige naastenliefde, voor zelfopofferende philanthropie, die hare gunsten uitdeelde zonder gerucht in dagen van vrede en die de ridders aanzette, in tijden van gevaar het zwaard van den klooster-muurwand te nemen, dat zij even dapper voerden als in de kruistochten.

Nadat de ridders, uit Jeruzalem teruggekeerd, besloten hadden (naar 't voorbeeld der Tempeliers en Hospitalieten of Johannieten) eene *afzonderlijke* Ridder-monniksorde te stichten, bepaalde paus Coelestinus III, die de orde in 1192 goedkeurde, dat zij tot naam zou voeren: „*Ridderorde der H. Maagd Maria*" of „*Ridderorde van het Duitsche Huis onzer Lieve Vrouwe te Jeruzalem*". Hierdoor was de orde onderscheiden van de voorname Johannieten (Hospitalieten van S. Jan) en der Tempeliers, die haar overigens onder velerlei opzicht geleken en verwant waren. De Teutonisten waren echter niet zoo rijk als eerstgenoemden. De Teutonische ridders droegen een eenvoudig, lang, zwart kleed, waarover een witte mantel met een zwart kruis op den linkerschouder gevoerd werd. Als ruiters droegen zij den witten mantel met kruis over het harnas, terwijl ook de dekkleeden der strijdrossen wit waren, met zwarte kruisen belegd.

Van de 12 Ballijen of Land-Kommanderijen der Orde behoorden er twee tot Nederland. De hoofdzetel was Utrecht in het Noorden en Aldenbiezen in het Zuiden. Beide Ballijen, waarvan laatstgenoemde de oudste was, hadden ieder 12 commanderijen. Wij volstaan hier met alleen de namen te vermelden van de Noordelijke, onder Utrecht behoorende. Het waren Middelburg (1249), Dieren (1240), Leiden (1268), Valkenburch (1251), Ootmarsum (1290), Hofdyck (1251), Schoonhoven (1390), Rhenen (1268), Doesburch (1266), Schelluynen, Bunen (1271) en Nesse (1298).

Van de 12 Zuidelijke Kommanderijen lagen er slechts eenige binnen de grenspalen van het tegenwoordige Nederland. Het waren de commanderijen van Maastricht, S. Petershoven, Vught en Gemert.

Wij keeren thans weder tot laatstgenoemde terug, tot een beknopt overzicht van de reeks der commandeurs dezer bezitting.

Hendrik, vermoedelijk de eerste commandeur van Gemert, wordt genoemd in een diploma van 1249 en in een ander document van 1261, dat in het archief der abdij van Postel berust. Nadere bijzonderheden omtrent dezen Hendrik kwamen niet tot ons.

Hendrik Hanart, over wiens krijg (1363) met heer Dirk van Gemert wij in ons vorig hoofdstuk schreven, was de tweede commandeur van Gemert, aan wien *Gerrit van Audenhoven* omstreeks 1366 opvolgde. *Hendrick Reynart van Husen*, die van 1387 tot 1417 geregeerd heeft, bewam in 1391 verlof om het kasteel van Gemert te bouwen.

Op hem volgde de landcommandeur van Aldenbiezen, *Ywanus ab Cortenbach*, wiens familie te Helmond heeft geresideerd.

Laatstgenoemde werd opgevolgd door heer *Dirck van Betgenhuyse*, die de Peel van Gemert in 1434 van den hertog van

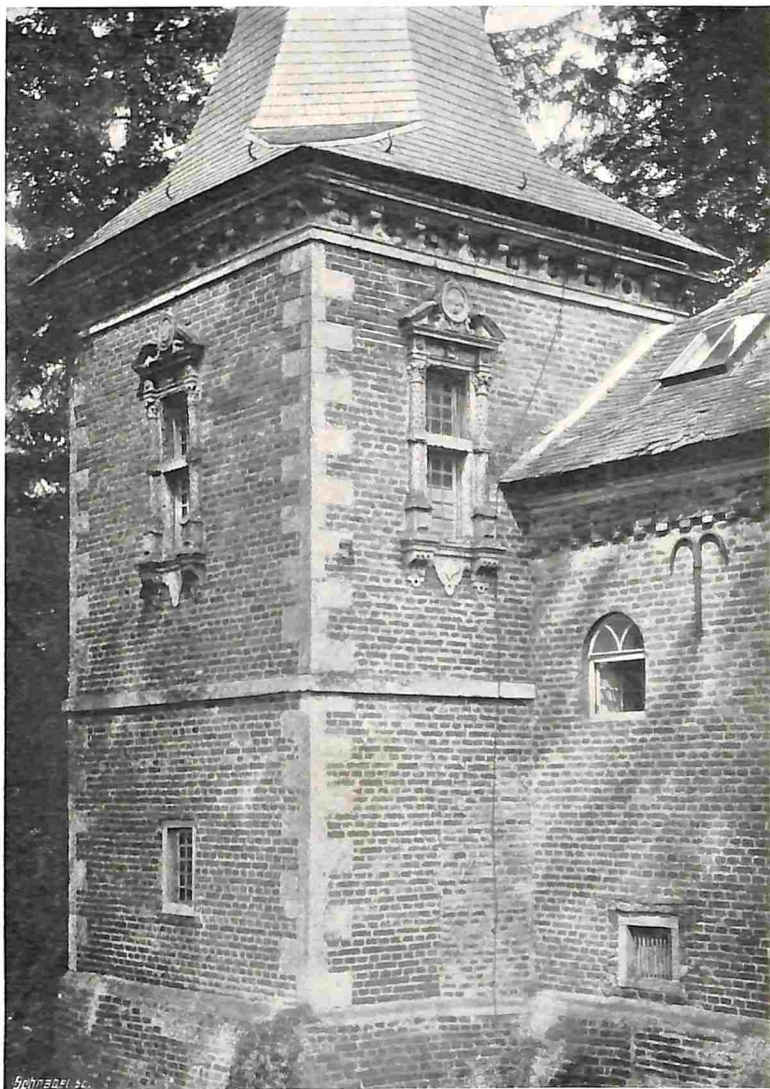

Foto C. Steenbergh.

HOEKTOREN AAN DE VOORZIJD VAN HET KASTEEL (NABIJ DEN VOORINGANG).

OPMERKING VERDIENEN DE FRAAIE VENSTEROMLIJSTINGEN IN RENAISSANCE-STIJL EN DE GEBEELDHOUWDE KROONLIJST.

Brabant door aankoop verkreeg. Hij bewerkte, dat de St. Willibrordskapel tot Parochiekerk van Gemert verheven werd.

Zijn opvolger was *Henrick van Eynatten*, die den 17^{en} Juli 1444 overleed en voor 't hoogaltaar in de parochiekerk begraven werd. Den 18^{en} Maart 1437 was deze door Johan van Heynsbergen, Bisschop van Luik, ingewijd met al den praal waarover deze adellijke kerkvoogd in den bloeitijd van Brabant beschikken kon. De parochiekerk van Gemert had hare opkomst niet weinig te danken gehad aan eene belangrijke relik, een groot stuk des kruises, door een ridder van het Duitsche Huis, bij zijne terugkomst uit Palestina, aan de toenmalige kapel van Gemert geschenken.

Van 1444 tot 1476 was *Nicolaas van der Dussen* commandeur van Gemert.

Deze heeft geen bijzondere daden, door de geschiedenis geboekt, in zijn leven verricht. Wel is dat 't geval geweest met zijn opvolger *Arnout van der Dussen*, die zes jaar te Gemert regeerde. Hij deed aan de parochiekerk het hoogkoor bouwen, dat nog heden — ofschoon sterk gerestaureerd — bestaat. Hij erlangde in 1478 Gemert's neutraliteit van den hertog van Brabant, den lateren keizer Maximiliaan.

Van *Walleran van Sombreffe*, heer van Reckum, is, als commandeur van Gemert weinig bekend, evenals van zijn opvolger *Maximiliaan van Eynatten* (1503—1512).

Op dezen volgden *Wijnand van Breyel* (+1554), *Wijnand van Eynatten* (+1570), *Godaert van Aer* (+1598) en *Hendrik van Holtrop* (+1630).

Behoudens dezen laatste, schijnt het, dat de vorigen, niet-tegenstaande de immer stijgende onrust der tijden van den tachtigjarigen oorlog, rustige regeeringsjaren gekend hebben. Deze commandeur was herhaaldelijk in verwickelingen met zijne nabu-

ren van Erp en Bakel betrokken. In zijn uiterste werd hij bijgestaan door Michael Ophovius, verdreven bisschop van 's-Hertogenbosch, die den lijkdienst voor hem verrichtte in tegenwoordigheid van vier commandeurs der orde, van de heeren van Helmond, Mierlo, Waalwijk en Rixtel, en de prelaten van Postel en Tongerlo, zooals Ophovius in zijn *Diarium* of Dagboek opteekende.

Op Holtrop volgde de verwaande *Ulric van Hoensbroeck*, over wien ik reeds in het vorige hoofdstuk eenige bijzonderheden vermeldde. Over Gemert en de naar hier gevluchte monniken uit Den Bosch (Dominicanen) heeft hij veel onheil gebracht en

.....kassuiffelen en kappen. Die stijf staan van gesteente, en paerlen en root gout, Om 't heerlijkst, als 't placht, wanneer men hoogtijd houdt,

laten rooven en plunderen in de omgeving van zijn prachtig slot.

Na Hoensbroeck, die meestal te 's-Gravenhage verbleef, werd *Ambrosius, Baron de Lerod van Wirmundt*, Kommandeur. Hij bewerkte, dat in 1662, de mistap van Ulric van Hoensbroeck, die eigenmachtig en onwettig de Commanderij aan de Staten van Holland overgaf, hersteld werd. Hij overleed in 1684, den 18^{en} Maart, en werd onder een fraaien zerk in het koor der kerk te Gemert begraven.

Hendrik baron van Wassenaer tot Warmond bestuurd van 1684—1690 de commanderij, toen hij provinciaal-commandeur werd. In 1696 verbood hij een

in Brabant nog heden voortlevend gebruik, het „*tafelen*“, dat gelijkloidend is met baldadigheid en ketelmuziek, door een groote menigte des avonds uitgevoerd op stoelen, tafels en karren rondom het huis van de terugtrekkende partij voor een reeds aangekondigd huwelijk of wegens minder behoorlijke vrijages. (Vervolg op bladz. 25).

Foto C. Steenbergh.

HET KASTEEL TE GEMERT.

DE GESLOTEN VLEUGELDEUREN AAN DEN VOORINGANG.

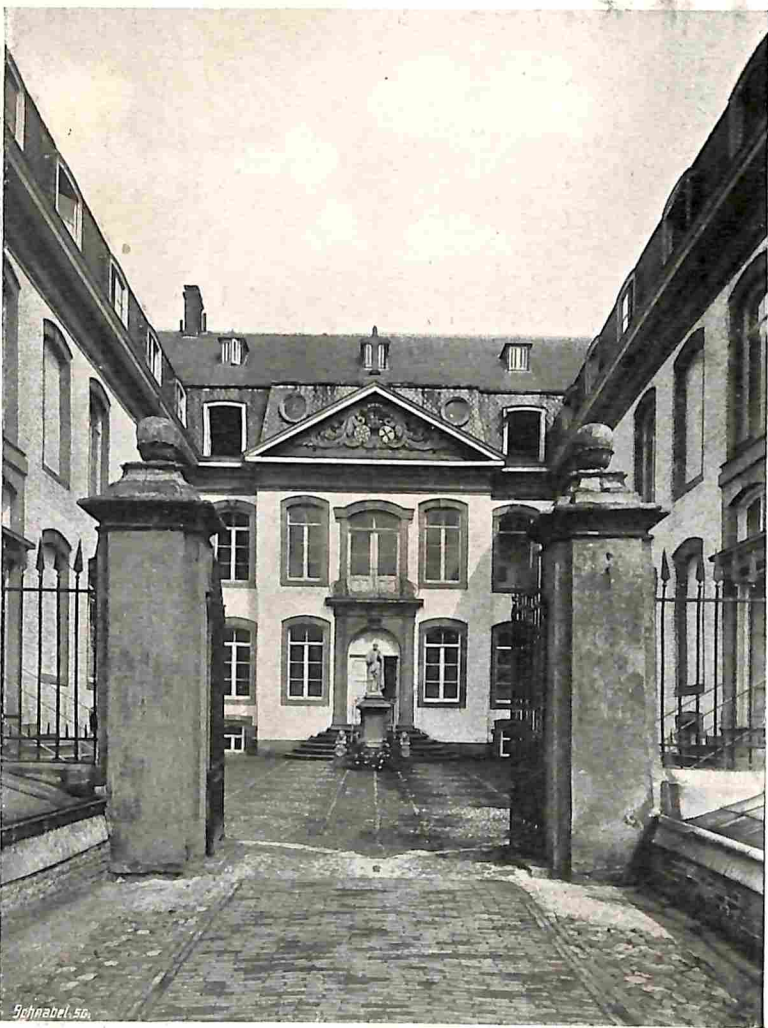

Foto C. Steenbergh.

HET KASTEEL TE GEMERT.

DE BINNENHOF IN ACHTTIEND'EEUWSCHEN RENAISSANCE-STIJL.

Foto C. Steenbergh.

HET KASTEEL TE GEMERT.

POORTJE MET TUDORBOOG AAN DEN RECHTERVLEUGEL VAN HET KASTEEL.

DE SIERADEN BIJ DE KLEEDERDRACHTEN IN DE VERSCHILLENDE PROVINCIES.

HET is een duidelijk waarneembaar feit: langzamerhand is de karakteristieke kleding van een bepaalde provincie, van een bepaalde streek aan het verdwijnen. Het is geen vermoeden meer, geen tijdelijk verschijnsel, het is een onomstootelijk feit, dat het pittoreske van het land: de eigenaardige stoffage door de bewoners aan een dorp,

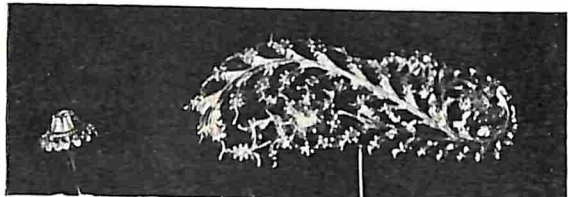

Foto C. Vreedenburgh Jr.

DIAMANTEN SPELDEN.

(BIJ DE FRIESCHE KAP).

den van edel metaal, maken plaats voor de uiterst banale, monotone confectie-kleeren „van de stad”.

Daarmee verdwijnt een hoogst interessant onderdeel van die kledij; onderdeel, wat betreft het minder in het oog vallende, minder omvangrijke, niet wat betreft bijkomstigheid van de kleding. Wij bedoelen de sieraden, welke onscheidbaar zijn van de klederdracht; de gouden en zilveren sieraden, wier fijnheid van bewerking en soliditeit van uitvoering de trots was der rijken, naar wier bezit de armen streefden.

Het is verwonderlijk, dat er in het algemeen door onderzoekers en beschrijvers zoo weinig aandacht aan deze sieraden geschonken is, dat de talrijke eigenaardigheden in makelij, in gewoonten van het dragen, in het fijne verschil van plaatsing, naar voren gebracht zijn. Wij zijn zoo gewoon geraakt aan de vrijheid in de wijze van dragen van sieraden, dat wij dit, oppervlakkig beschouwd, ook van menschen uit andere streken van huis uit aannemen. Doch hoe meer men opmerkt, gadeslaat, navraagt, hoe belangwekkender de dracht en de wijze van dragen in bepaalde streken van ons land wordt, hoe meer men ervaart, dat de versiering een historisch karakter heeft en dat het eigenaardige, welk een bevolking in een streek kenmerkt, er meer malen in teruggevonden wordt. Men heeft talloze malen de kleding in beeld gebracht, bepraat, uitgeplozen tot in de fijnste finesses... de sieraden kregen terloops een beurt. Ook wetenschappelijke onderzoekingen naar den oorsprong en het historisch verloop zijn schaarsch. Prof. Gallée wijdt in zijn buitengewoon uitvoerige studie over „Het Boerenhuis in Nederland en zijn bewoners” slechts enkele pagina's aan de sieraden, wat hij echter doet voorafgaan door het volgende: „Wil men ze recht laten wedervaren, dan is een „speciale studie van de volksversierselen, van hun locale „en chronologische ontwikkeling van de meestertekens, werkplaatsen en invloeden volstrekt noodzakelijk. Hiervoor ontbraken „mij kennis en tijd”.

Nu gaan die versierselen langzaam verdwijnen; nu zal het spoedig een herinnering aan-schoonheid zijn, de bewegelijke bellen voor de schalksche oogen van een

aan een stadje gegeven, sterk vermindert. De schilderachtige combinaties van fijne kanten, kleurrijke doeken met warme nuanceering, schitterende sieraden

frissche Zeeuwsche te hebben zien schitteren en glinsteren; nu zal binnen niet al te langen tijd het ietwat stoeve gezicht van een Friezin niet meer zoo stijlvol omgeven zijn door de fijnkanten muts met de sobere en toch zoo rijke „knoppen” en „naalden” en de tinteling van de gouden kap. Nu zullen al de onverbreekbare gewoonten-van-jaren van „ijzers” en „stikken” en „bellen” zwichten voor de moderne mode, oftewel de massaproductie der confectie- en bijouterie-bazars. Op dat punt van scheiden is het wel interessant over het karakteristieke van de volksversierselen een en ander naar voren te brengen, al is dat niet zonder een tikje weemoed, nu dat eigene verdwijnen gaat en alles weer egaler zal worden. Het is geen studie zooals prof. Gallée bedoelt! Het is niets dan een weergave van wat ons als merkwaardig in de makelij en in de wijze van dragen trof.

De sieraden in onderscheidene streken van Nederland door boeren- of visschersbevolking gedragen, staan geheel apart van die van andere landen, terwijl er toch van de Dollard af tot de Schelde trekken van gelijkenis voorkomen. Het meest naar voren tredende is, dat de zucht tot versiering (in elk mensch, elken stam, elk volk aanwezig) zich geuit heeft in hoofdsieraden,

waarvan de oervorm: de haarband zich tot „kap” of „oorijzer” of „beugel” met versierde uiteinden vervormd en gehandhaafd heeft. Dat oorijzer is het oudste en het „taaieste”. Waar alles aan het verdwijnen is, zooals b.v. op Schouwen en Duiveland, daar handhaaft zich nog de muts met het oorijzer.

De herkomst van het oorijzer is te zoeken in den gouden haar-ring, welke sinds eeuwen her gedragen is geworden. Berta, de dochter van Karel de Groote tooide zich reeds met een gouden band. Bij de Angelsaksen vindt men die versiering terug in den hoofdboog (heafod beah” of „gyldin beah”), welke werd vastgestoken met den haarnaald (feax meadel). Is het niet treffend, dat ditzelfde principe van hoofdtooi zich tot nu toe in de provinciale drachten bleef handhaven door alle eeuwen met hun wisselenden invloed heen? Het ontstaan van het oorijzer met de versierde uiteinden wordt (volgens Joh. Winkler) verklaard, doordat de uiteinden van den ronden haarring (zooals b.v. Hildgardis gemalin van Dirk II van Holland droeg in 970) opengebogen is. Een afbeelding uit het Evangeliarum te Egmond wijst daarop, terwijl het oudste oorijzer, opgedolven uit het St. Odulfklooster bij Stavoren, dien vorm reeds heeft. In Friesland onderging die band daarna een geleidelijken en merkwaardigen ontwikkelingsgang. Aanvankelijk waren de uiteinden van de naar beneden gebogen punten recht af zonder eenige versiering; vervolgens puntig, daarna met versiering bv. dierenkop; eindelijk breed uitgeslagen en omgekruld teneinde de muts erachter te

Foto C. Vreedenburgh Jr.

DE ZUID-BEVELANDSCHE KLEEDERDRACHT.

enkele pagina's aan de sieraden,

breed uitgeslagen en omgekruld teneinde de muts erachter te

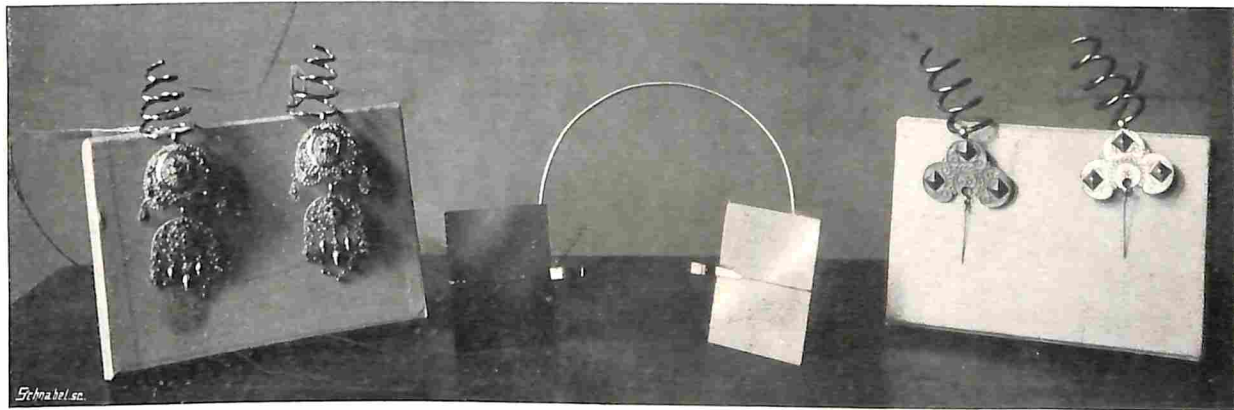

Foto C. Vreedenburgh Jr.

OORIJZERS, KRULLEN EN HOOFDSTUKKEN.

FRIESCHE KAP (ONDER DE MUTS)
MET DIAMANTEN SPELDEN.

Friesland „knoppen” genoemd, in Groningen en Drente „stiften”, een geometrischen versieringsvorm, samengesteld uit fijne gouden balletjes omzoomd door grootere (een z.g.n. parelrand) en opgelegd met gouden plaatjes. De kappen zijn meesterstukjes van goudsmeedkunst; ze zijn geheel uit de hand geslagen tot een prachtig-strak gewelfden vorm. Gemaakt worden ze niet meer. De weinigen, die zich met den kostbaren hoofdtooi van het al zeldzamer verwerkt wordende 20 of 22 karaats goud sieren, hebben hem als familiestuk, dragen hem, omdat ze nog niet met de traditie gebroken hebben.

De oorijzers in andere streken (Noord- en Zuid-Holland, Zeeland) hebben niet denzelfden ontwikkelingsgang als de Friesche. In Holland is het recht en over de geheele lengte even breed. In de 17e eeuw waren zij nog smal met omgebogen punt (de Weezen in het Burgerweeshuis te Amsterdam dragen het smalle nog), welke ombuiging dan vierkant is. In Noord-Holland is er geen ombuiging meer, doch het vroegere omgebogene wordt eraan geklonken, wat men nu „boeken” noemt welke eenigszins in den geest als de Friesche knoppen worden opgesierd. In Scheveningen komen aan die boeken dikwijls drie-deelige hangers, welke dan langs de slaap los afhangen. Het „ijzer” is ± 4 c.M. breed en half bol.

Naar het Zuiden toe wordt het oorijzer nog veel smaller (circa $\frac{3}{4}$ c.M.) en dient alleen tot vasthouding van de ondermuts. Ook om de Zuiderzee is het smal. Daarmee gaat tevens gepaard een andere bewerking van de uiteinden. Dat is juist het treffende: de wijze, waarop in de verschillende streken streng aan de overgeërde gewoonten de hand wordt gehouden en de afkeerigheid voor iets nieuws. Dit is ook in den tegenwoordigen tijdgeest zóó sterk, dat men aan de versierselen aan oorijzer of kap, die zoo eigenaardig de slaap bedekken of het gezicht flankeren, onmiddellijk en met zekerheid de herkomst van de draagster herkennen kan. Niet alleen of men een Friesche dan wel een Zeeuwsche voor zich heeft, meer dan dat: een Axel-sche is van een Goesche, van een Walchersche te onderkennen, behalve door de kleedij, ook door de versierselen.

De meest natuurlijke oplossing om het uiteinde van het oorijzer te besluiten is de krul. Spiraalsgewijze, in kegelvorm vindt die zich als het ware uit het oorijzer. Soms van zilver, meermalen van verguld zilver, doch het meest van goud, massief goud. Om de Zuiderzee en op de Zuid-Hollandsche eilanden zijn de

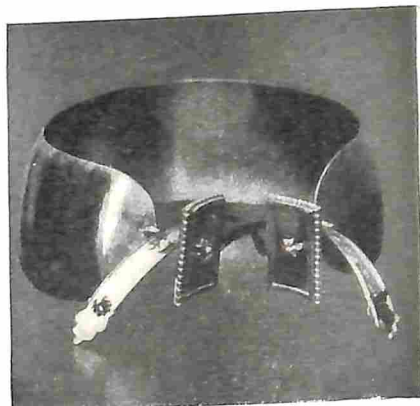
vatten. Ook de band zelf wordt breder en breder, wordt gewelfd, teneinde om het hoofd te passen, tot de vorm van den tegenwoordigen kap bereikt is die het hoofd als een gouden harnas omvat. De omgeslagen uiteinden krijgen aanvankelijk plaatversiering en worden later opengewerkt. Tegenwoordig (voor zover tenminste de kap nog wordt gedragen!) hebben die uiteinden, in

soms respectabel! Een stel krullen van 18 karaats goud wegende 150 gram (anderhalf ons) wordt door menig boerinnenees hoofd getorst. De waarde daarvan is niet gering: 250 à 300 gulden. Ook de Staat geniet daarvan aardige inkomsten, want (en dit wordt hier meer voor de curiositeit vermeld) aan „belasting op gouden en zilveren werken” moet daarvoor het niet onbelangrijke bedrag van f 22.50 (15 cents per gram goud) worden voldaan.

In Utrecht, om de Zuiderzee en in Z.-Holland blijven die krullen onversierd (over de spelden die er naast komen schrijven we straks nader), maar in Zeeland, het prachtlievende Zeeland zijn de krullen weliswaar kleiner, hoogstens met drie à vier windingen, doch aan de onderste winding trilt en schudt en wiegelt de hanger. Zoo eenvoudige als de krul, zoo wonderfijn van maaksel is deze hanger. De vorm, ongeveer die van een klaverblad, is sierlijk; de vlakken zijn versierd met zeer fijn draadwerk en opgewerkt met vierkante of ronde doppen. Aan een stift hangt soms een tweede hangertje of direct een min of meer onregelmatige parel. Zoo zijn tenminste de gladde krullen versierd, die te Middelburg worden gedragen. In Zierikzee zijn de krullen gedraaid („getordeerd”) en bestaan de hangers uit zeer fijn opengewerkt zoogenaamd „cannetille-goud”. Een andere versiering wordt gevormd door de bellen, welke in Walcheren aan de krullen worden gedragen en die van donkere kleur zijn in de dagen van rouw.

Geheel opzichzelf staand als uiteinde van het oorijzer (dat in Zeeland algemeen den naam van beugel heeft) zijn de hoofdstukken of „stikken”, welke in Zuid-Beveland worden gedragen. Dat zijn rechthoekige platen goud met graveeringswerk. Sierlijk zijn ze niet en tóch: zij geven aan het gezicht een zeer eigenaardige flankering. De muts met die vierkante, schitterende platen goud vormt een stoere omlijsting van het frissche, Zeeuwsche meisjesgezicht. Bij een nadere beschouwing is het opvallend dat de gegraveerde zijde naar achter gedragen wordt, terwijl die gravure zeer primitief blijkt: bloemmotief met schuine en kromme lijnen. En daarin bracht of brengt de nieuwe tijd met zuivere werktuigen en andere opvattingen niet de minste verandering. Die gravure moet eenigszins onbeholpen zijn; de rechte lijnen mogen niet kaarsrecht, de kwartcirkels niet onberispelijk getrokken zijn. Een andere versiering, een ander motief dan het hier nevens afgebeelde, het zou indruischen tegen het hoogste: de traditie.

* * *

NOORD-HOLLANDSCH OOR-IJZER.

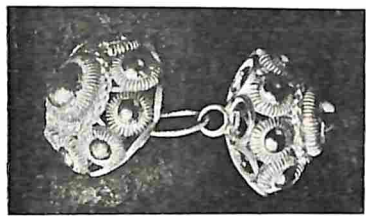
(Naar een oude tekening).

Foto's C. Vreedenburgh Jr.

WALCHERSCHE KLEEDER-DRACHT.

Om de krullen, knoppen of stikken van het oorijzer groepeeren zich diverse spelden. De meest opvallende van allen is zoo goed als verdwenen: de voorhoofdsnaald, die alleen bij vol ornaat gebruikt werd. Deze naald, zilver tot sieraad dienende, had 't uiterlijk van een ring, liep echter niet rond, maar werd ingestoken. Midden op het voorhoofd was een verbreding waarin een edelsteen of ander sieraad was aan-

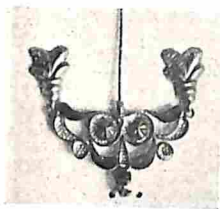

ZEEUWSCHE KNOOP VOOR
HEMBOORD EN VEST.

windingen dicht open, meermalen het respectabele aantal van 10, 12 of 14 bereikend. Dat hangt af van de welgesteldheid van de draagsters, zoodat men dus onmiddellijk de maatschappelijke of juistere: finantieele kracht kan taxeren! De krullen waren vroeger het natuurlijke uiteinde aan het oorijzer, tegenwoordig worden ze er aan vastgeklonken en stevig, want het gewicht is

MEISJE IN WALCHERSCHE
KLEEDERDRACHT.

HANGER
WALCHEREN.

wen haar boven den rechter-, ongehuwde boven den linkerslaap. De voorhoofdsnaald is misschien overblijfsel van de „paal” (pat-tela awiea) schrijft Prof. Gallée, d.w.z. van een diadeem dat volgens het Manninga bók in de 16e eeuw door Friezen werd gedragen. Tegenwoordig wordt bij de kap met de knoppen door de meer gegoeden de diamanten of beter: de juweelen speld gedragen met een klein speldje ter bevestiging aan de muts.

(Wordt vervolgd).

C. VREEDENBURGH JR.

Overneming verboden.

Een reusachtige kastanjeboom.

REEDS meermalen waren wij in de gelegenheid in „Buiten” merkwaardige boomen te bespreken. Zij zijn dit dan ook overwaard, want iedere boom op zich zelf kan als een natuurmonument beschouwd worden, dat de belangstelling van ieder waardig is. Gewoonlijk worden deze reuzenboomen dan ook veel bezocht en betreurt niemand het, in de buurt geweest zijnde, een uitstapje naar hen gemaakt te hebben. De indruk, die deze eeuwenoude boomen maken, is in den regel overweldigend.

* * *
Een der interessantste boomen, die in Italië gevonden wordt, is de Kastanje van den Etna, die bij het dorpje Piranio, in de nabijheid van Catania staat.

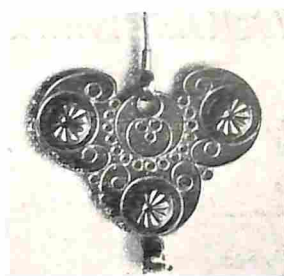
Deze beroemde kastanjeboom heeft een stamomtrek van ruim 30 M. Zijn stam is geheel hol en doet eenigszins aan dien van een reusachtigen knotwilg denken, wat te meer het geval is, daar de kroon toch nog volmaakt gezond is. In dezen hollen stam heeft men een hutje gebouwd, dat gebruikt wordt om er verschillende vruchten in te drogen. Dat dit voor den boom erg geschikt is, kan zeker niet gezegd worden.

Deze kastanjeboom draagt in den volksmond den naam van Castagno di cento cavalli, de Kastanje van de honderd paarden. Deze naam heeft hij te danken aan de volgende overlevering: Toen Johanna van Arragon uit Spanje naar Napels reisde,

gebracht; soms was de naald geheel bezet met flonkerende diamanten. En als vaste regel gold dat zij (in Friesland en Noord-Holland) slechts door gehuwden mocht worden gedragen. De ongehuwden droegen een gesplitste naald, uit twee stukken bestaande, welke boven de slapen in schuine richting werden ingestoken. Ook werd de naald gedragen aan een zijde van het voorhoofd: een breede gouden plaat meestal met diamant- of graveerwerk. In Zeeland werd zij vroeger verticaal voor het voorhoofd gedragen; thans dragen gehuwde vrouwen haar boven den rechter-, ongehuwde boven den linkerslaap.

en schijnbaar één stam zouden vormen. In het jaar 1770 werd in het bijzijn van den bekenden reiziger Brydone deze boom onderzocht en opgemerkt, dat het inderdaad slechts één exemplaar is. Groote kastanjeboomen zijn dan ook in deze streek geen zeldzaamheid, de omtrek van de meeste andere exemplaren bedraagt er ruim 7 M. doch boomen met een diameter van 5 Meter zijn er geen zeldzaamheid.

Overneming verboden. E. TH. W.

HANGER
WALCHEREN.

HET KASTEEL TE GEMERT.

(Vervolg van bladz. 22).

NA den dood van Bertram Wessel baron de Loë van Wisse (+1712) en Bertram Antoon Baron van Wachtendonck (+1720) begon men het kasteel te herbouwen, hetwelk in achttiend-eeuwschen Renaissance-stijl geschiedde. Van het ruime binnenhof met eenvoudige poort en sierlijken fronton geeft de plaat op bladz.

zijde 22 een juist beeld. Terwijl sommige gedeelten van het slot, (de plaat daarnaast bewijst zulks) hun schilderachtig gothiek uiterlijk behielden, kregen toch ook andere gedeelten, zooals de hoektoren der linkerzijde van den voor- ingang (zie de plaat op blz. 21) fraaie en typeerende motieven, aan den Renaissance-trant ontleend.

Baron van der Noot, van Brussel, Nicolaas Bernardus de Borggrave (+1776) en Baron van Plettenberg waren de drie laatste commandeurs, die in 1795 bij den inval der Franschen een glorievolle reeks van voorname mannen afsloten.

* * *
Als een „Schuilenburg” ligt Gemert's oud, heerlijk slot-klooster achter het dichte geboomte in de kom van het dorp. Het is geen kasteel als een ander in Brabant: het is een reuzengebouw, dat voor één adellijke familie veel te groot en daarom weinig bewoond was in de negentiende eeuw. Het gevolg er van was een diep verval; een kille, gore eenzaamheid als die van een grafkelder omgaf er den wandelaar, den bezoeker.

Thans, nu het kasteel weder bewoond is, zij 't dan ook door een convent uit den vreemde, zal 't niet verder meer vervallen en zal 't daar nog lang zijn torens blijde opbeuren als een reeks van wachters of spieders aan den ingang der Peel, Brabant's Sahara in het Oosten.

Dr. X. SMITS.

Overneming verboden.

Foto C. Vreedenburg Jr.

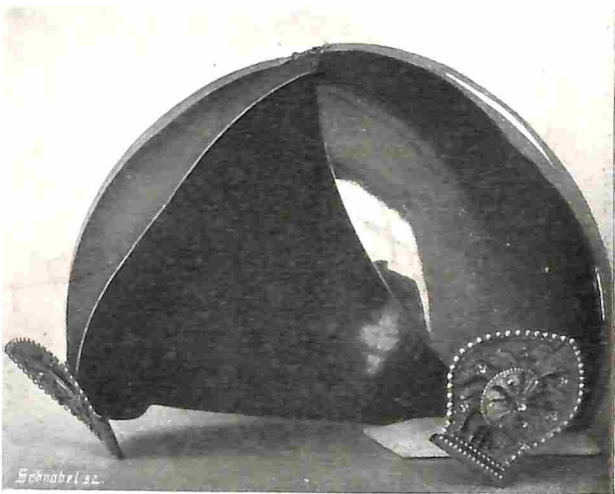
MEISJE IN WALCHERSCHE KLEEDERDRACHT.

hield zij zich eenigen tijd op Sicilië op, teneinde de Etna te bezoeken. Zij begaf zich te paard naar dien beroemden vulkaan en werd door een groot aantal edelen van Catanië begeleid. Onderweg brak een heftige onweersbui los en het geheele reisgezelschap zocht en vond toen bescherming tegen den regen onder den machtigen bladerkroon van dezen boom. Meer dan een honderdtal ruiters zouden met hun paarden toen onder dezen boom gestaan hebben, Er zijn echter geschiedschrijvers, die dit verhaal in twijfel trekken, doch het wijst zeker wel op de groote afmetingen, die deze boom reeds honderdtallen van jaren geleden had.

Er wordt wel eens beweerd, dat deze reusachtige boom niet één exemplaar zou zijn, doch eenige boomen, wier stammen zoo dicht opeengeplant waren, dat zij ten laatsten vergroei-

ACHTERZIJDE HOOFDSTUK
(ZUID-BEVELAND)
MET PRIMITIEVE GRAVEERING.

FRIESCHE KAP MET „KNOPPEN”

DOODENMASKERS VAN KOEKOE, CELEBES.

ER zijn doodenmaskers of lijkenmaskers van velerlei soort. Zij die zich tot het onderwerp aangetrokken gevoelen, vinden in Rich. Andree een gids, die hen onderricht. 1) Maar over de hier afgebeelde soort spreekt hij niet. Het eerst heeft daarvan gewag gemaakt G. W. W. C. baron Van Hoëvell, in een artikel over Todjo, Posso en Saoesoe, 2) en wel als volgt: „Van iederen afgestorvene, hetzij man of vrouw, wordt een beeldje van hout vervaardigd, pemia geheeten. Deze wijken in vorm evenwel af van de gewone beeldjes in hurkende houding, die men elders in den Archipel voor dat doel vervaardigt. De pemiabeelden zijn niets anders als houten maskers van een handvat voorzien.” Van zulk een masker met handvat geeft dezelfde schrijver een afbeelding in het Internationales Archiv für Ethnographie 3); hij noemt het daar een afgodsbeeld, maar wijgt over het gebruik en de betekenis. De Sarasins brengen ons verder; in hun boek „Reisen in Celebes” 4) beschrijven zij wat zij 6 Febr. 1895 ontdekten in de buurt van Lembongpangi: „In der Nähe des Dorfes herumstreifend, fanden wir im Gebüsch versteckt, ein kleines, mit Atap gedecktes Pfahlhäuschen, in welchem fünf aus Palmblattscheide angefertigte, hohe, konische Körbe standen; den Inhalt deckte ein Fualappen zu. Diesen wegnehmend, sahen wir in jedem Korbe die Knochen eines menschlichen Skelettes liegen. Es hängt dies mit der toradja'schen Sitte der Totenopfer zusammen, welche alle paar Jahre, durchschnittlich alle drei Jahre, gefeiert werden. Dann werden die Gebeine der in diesem Zeitabschnitt Gestorbenen aus der Erde gegraben, gereinigt, in Baststoff gewickelt und in den Lobo (geesteshuis) gebracht; einige Stämme binden hierbei den Schädeln hölzerne Masken vor. Zu Ehren der Toten wird ein mehrtägiges Fest gefeiert, mit Tanz, Gesang, Schlachten und Verschmausen vieler Opfertiere. Hierauf werden die Knochen jedes Einzelnen in einer Kiste oder in einem Korb gesammelt und endlich hinausgetragen in eine abgelegene Felskluft, wo sie ihre letzte Ruhestätte finden. Offenbar warteten die von uns gesehenen Skelette noch auf diese Handlung.”

Lembongpangi ligt ongeveer halfweg tusschen de golf van Bone en het Posso-meer, ten zuiden van het Takalekadjo-gebergte. Later, op het eind van 1902, hebben deze reizigers in Lamontjong, ten noordoosten van Makasar, houten maskers gezien 5), die, naar zij onderstellen, tot hetzelfde doel gebruikt worden, nl. bij het doodenfeest den schedel tot masker dienen.

Daarna heeft Alb. C. Kruijt over het gebruik van houten maskers bij doodenfeesten geschreven, en hij heeft daarbij bepaaldelijk op het oog de To Lage, die ten noorden en van de To Onda'e, die ten oosten van het Posso-meer wonen 6).

Hij schrijft: „Een zeer leetrijk voorbeeld omtrent het ontstaan van „afgoden” geven de Toradja's ons te zien. De Toradja-stammen hebben geen beelden, behalve juist de twee meest ontwikkelde en hoogststaande stammen onder hen: de To Lage en de To Onda'e. Wanneer zij het groote doodenfeest zullen vieren, binden zij de beenderen hunner overledenen in een pak, van ieder lijk afzonderlijk, waarbij men zorgt, dat het hoofd bovenaan gelegd wordt; het is dan eene dikke korte pop met armen en een hoofd. Vóór dit hoofd nu plaatst men een masker van hout, pemia, „tot mensch gemaakt”, waarna de pop verder wordt opgetuigd met hoofddoek, kleederen, ringen en andere versierselen. Zoo wordt zij bij de feestelijke ommegangen rondgedragen. Na afloop van het feest worden de beenderen naar een spelonk gebracht, maar de maskers worden in de rijtschuur bewaard. Heeft men ze daar neergelegd, dan legt men een sirihpruim voor hen en gaat heen. Bij een volgend doodenfeest worden ze weer te voorschijn gehaald, en zij doen dan weer dienst voor andere beenderen.”

Kruijt doet verder uitkomen, dat deze maskers geen mediums zijn, dat men niet het masker beschouwt als het verblijf van de teruggekeerde ziel des overledenen; slechts eenmaal zag hij een masker als medium gebruiken, ten einde een voor-naam, oud hoofd van een ziekte te genezen; het is licht te begrijpen hoe geleidelijk en gemakkelijk deze promotie kan geschieden.

Van Koekoe, ten noorden van het Posso-meer, heeft het Ethnologisch museum te Rotterdam door de goede zorgen van den heer P. Schuijt, die aldaar zendeling is, drie doodenmaskers gekregen, vergezeld van wetenswaardige bijzonderheden.

Men onderscheidt — en dit heeft Van Hoëvell reeds doen opmerken — mannelijke en vrouwelijke maskers; bij de man-

nelijke maskers is boven op het hoofd een houten knopje uitgespaard en aan dit uitsteeksel wordt het koperen, slangvormige sieraad vastgemaakt, dat men op de middelste figuur van de plaat afgebeeld ziet en dat sanggori heet. De Sarasins 7) laten een dergelijk sieraad zien, dat voorvechters uit Koelawi dragen, in de buurt van het Lindoe-meer, dat ten noordwesten van het Posso-meer ligt; zij beschrijven het als „ein spiralgig aufgerollte Schwertklinge aus Bronze oder Messing, welche der Vorfechter in 's Haar steckt.” Dit strookt met de mededeeling van Schuijt, dat de sanggori gedragen wordt door de voorvechters bij krijgsof sneltochten, hoewel niet uitsluitend door hen; later kreeg ook de pemia, het masker, van den man die bij zijn leven gerechtigd was de sanggori te dragen, een dergelijke versiering.

Daarenboven heeft dit middelste masker een pruik van reepjes gekleurde, zeer dunne boomschors en een bundel lang afhangelende strooken van dezelfde stof. Het tweede masker (rechts) is mede een mannelijke pemia; het heeft een pruik van reepjes boomschors en daarover een hoofddoek van dezelfde gekleurde stof. Het derde (links) is een vrouwelijk masker, met een strak om het voorhoofd getrokken dergelijken hoofddoek, waarvan de slippen langs den steel hangen.

De maskers zijn van zacht, geel hout gesneden, de ooren staan wijd uit, de neus is bijzonder lang en recht, de oogen, wenkbrauwen en zeer kleine mond zijn zwart geverfd. Blijkbaar zijn deze voorwerpen gebruikt en hebben zij de heiligheid erlangd, die het gevolg is van de aanraking met de beenderen der overledenen. Zooals reeds Van Hoëvell schreef, zijn zij zeer moeilijk verkrijgbaar.

Gewoonlijk maakte men de pemia's voor menschen uit den adelstand, kabosenja, voor aanzienlijken. Soms bindt men de beenderen van twee of meer dooden te zamen onder één pemia.

In den regel maakte men voor slaven geen maskers, slechts bij uitzondering geschiedde het voor een slaaf die zich bijzonder onderscheiden had; maar op het doodenfeest wordt de slavenpemia, die gewoonlijk iets minder netjes versierd is, zorgvuldig verwijderd gehouden van de pemia der kabosenja.

De wijze waarop deze doodenmaskers van Celebes gebruikt worden, komt, naar wij meenen, nergens anders voor dan in de hier genoemde streken. Het meest nabij staat de oud-Peruaansche manier: de mummies te voorzien van een masker. „Der Tote, in hockende Stellung gebracht, ist durch Umhüllung mit Decken und Tüchern in ein unförmliches, häufig noch mit Stricken umschnürtes Mumienbündel verwandelt, dem ein künstlicher Kopf aus Holz oder ausgepolstertem Zeug aufgesetzt ist.” 8) Maar in Peru begroef men deze maskers met de mummies.

Het Rotterdamsche museum kreeg deze doodenmaskers van Celebes in bruikleen van het Nederl. Zendelinggenootschap.

Overneming verboden.

JOH. F. SNELLEMAN.

1) Ethnogr. Parallelen. Neue Folgr. 1889, bl. 120. 2) Tijdschr. Bat. Genootsch. XXXV, 1893, bl. 23. 3) III, 1890-bl. 188, pl. XVI, fig. 8. 4) I, bl. 231. 5) II, bl. 291, en fig. 102. 6) Het animisme in den Indischen Archipel, Den Haag 1906, bl. 431. 7) II, fig. 14 en bl. 36. 8) Krickeberg in Bushan's Illustrierte Völkerkunde, bl. 156 en afb. 46.

DRIE DOODENMASKERS VAN KOEKOE, CELEBES.
(HOOGTE VAN HET LINKERMASKER, MET HANDVAT, 57 CM.)